

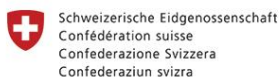

ZAJEDNO ZA
AKTIVNO GRAĐANSKO
DRUŠTVO

Makedonska 12/VI, 11000 Beograd, Srbija
Tel. +381 11 3341 218, 3341 237
E-mail: info@act.org.rs
www.act.org.rs

ACT dani 2023. #AKTivacija

TEMATSKE RADIONICE izveštaji

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC

ZAJEDNO ZA
AKTIVNO GRAĐANSKO
DRUŠTVO

Sadržaj:

Socijalna inkluzija	3
Ljudska prava	8
Rodna ravnopravnost	11
Zaštita životne sredine	14
Mladi	18
Mentalno zdravlje	22

ZAJEDNO ZA
AKTIVNO GRAĐANSKO
DRUŠTVO

SOCIJALNA INKLUZIJA

*Moderatorka:
Ivana Badnjarević, Hrabriša*

Pozadina tematske radionice: U okviru Dana ACT zajednice, dizajnirane su tematske radionice sa ciljem upoznavanja, razmene iskustava i umrežavanja. Jedna od mapiranih tema je socijalna inkluzija. Učešće u radionici je poslužilo kao platforma da se podele i promovišu najbolje prakse ACT grantista i predstave postignuti rezultati.

Ciljevi tematske radionice: Utvrditi stavove i iskustva učesnika radionice na teme javnog zagovaranja i mobilizacije građana, kao i njihova očekivanja i predloge za poboljšanje procesa javnog zagovaranja.

Trajanje: Grupni rad se odvijao tokom 70 minuta

Broj i struktura učesnika radionice: Učestvovalo je 11 učesnika, 4 osobe muškog i 7 osoba ženskog pola. Grupa je heterogona kako u pogledu ciljnih grupa koje zstupaju (mladi, osobe sa invaliditetom, osobe sa retkim bolestima i/ili hroničnim bolestima, marginalizovane grupe), tako i u pogledu iskustva - učestvovali su predstavnici mladih udruženja ali iiskusni učesnici koji su preko dve decenije aktivni u organizacijama civilnog društva na polju javnog zagovaranja.

STRUKTURA GRUPNOG RADA I TEME

Razgovor je koncipiran u 4 dela:

- **predstavljanje** učesnika (10 minuta),
- predstavljanje glavnih nalaza i iskustava na temu **javnog zagovaranja** (20 minuta),
- predstavljanje glavnih nalaza u vezi sa iskustvima **mobilizacije** zajednice (20 minuta) i
- kreiranje **preporuka** (20 minuta).

Prvi deo bio je posvećen predstavljanju učesnika. Moderatorka grupe se predstavila, objasnila način i koncept rada a zatim zamolila sve učesnike da se predstave tako što će osim svog imena i organizacije koju predstavljaju, navesti po jedan primer iz prakse organizacije na koji su najponosniji. Ovakav uvod doprineo je podizanju motivisanost za razgovor, kreiranjem sigurnog okruženja za rad.

Drugi deo bio je posvećen razgovoru o iskustvima organizacija u procesu javnog zagovaranja, uspesima, izazovima, podršci i rezultatima dijaloga sa donosiocima odluka.

Treći deo bio je posvećen razgovoru o iskustvima u mobilisanju građanki i građana, od načina rada u mobilizaciji direktnih korisnika do šire javnosti.

Četvrti deo bio je posvećen razgovoru o resursima koji su učesnicima nedostajali tokom sprovođenja projektnih aktivnosti (sa akcentom na zagovaračke aktivnosti). Razgovor je bio usmeren na konstruktivne predloge i mapiranje resursa i aktivnosti koji bi ubuduće mogli unaprediti zagovaračke procese, rad organizacije, vidljivost i mobilizaciju građana.

GLAVNI NALAZI I POZITIVNI PRIMERI / JAVNO ZAGOVARANJE

Razgovor na temu javnog zagovaranja je započet predstavljanjem zagovaračkih inicijativa na koje su učesnici najponosniji. Iz navoda članova grupe, dolazi se do zaključka da se zagovaračke inicijative mogu svrstati u 3 kategorije:

- uspešne - koje su dovele do usvajanja dokumenata javnih politika i njihove implementacije (pozitivan primer: Zakon o socijalnom preduzetništvu);
- delimično uspešne - koje su dovele do usvajanja i/ili izmena dokumenata javnih politika ali primena u praksi po navodima učesnika grupe nije zadovoljavajuća;
- u procesu – nije došlo do usvajanja i/ili izmena dokumenata ali je uspešno realizovana faza formiranja radnih grupa, gde su predstavnici organizacija civilnog društva dobili priliku da učestvuju u radu radnih tela na različitim nivoima.

Kao dobru osnovu za uspešne zagovaračke inicijative, učesnici navode značaj izgradnje **partnerstava** i kvalitetne komunikacije kojom obezbeđuju saveznike i grade stabilnu **mrežu i bazu podrške**. Za najvažnije članove mreže i baze podrške navode organizacije civilnog društva. Slažu se da je za zagovaračke inicijative značajna saradnja sa donosiocima odluka iako ih iz svog iskustva ne navode kao partnere i podršku već kao „suprotnu stranu“.

U poređenju sa pre 10-15 godina, učesnici i učesnice radionice navode da su sada iskusili **pozitivan trend** prihvatanja zagovaračkih inicijativa koje dolaze od organizacija civilnog društva ali istovremeni su iskazali nezadovoljstvo sporošću i tromošću sistema.

Među saveznicima za uspešne zagovaračke procese, učesnici su naveli dobru **saradnju** sa lokalnim samoupravama i resornim ministarstvima (kod inicijativa na nacionalnom nivou). Dodatno, istaknuto je da je teško prevazići „kult ličnosti“ gde navode da mnoge kvalitetne inicijative nisu podržane jer osoba od koje odluka zavisi nije imala sluha za problem.

Istaknuto je da nisu zanemarljivi zagovarački procesi koji nemaju nužno realizovanu izmenu politike, ali su uspešni na nivou promene kulture i podizanja teme kako bi se došlo do **stvaranja saveznika** na svim nivoima: od donosilaca odluka do građana. Kao dodatnu značajnu podršku u zagovaračkim procesima učesnici navode **medijsku podršku**. Nameće se zaključak da se mediji koriste

dvostruko: usmereno ka prenošenju poruke donosiocima odluka i usmereno na prenošenje poruke građanima kao poziv na mobilizaciju.

Učesnici radionice su iskazali zajednički stav da su **institucije zatvorene za saradnju** i da to u velikoj meri ograničava zagovaračke napore i demotiviše organizacije. Ipak, naveli su **uspešne primere iz prakse**, navodeći da ih uspesi dodatno motivišu za dalji rad.

Uspešne zagovaračke inicijative / primeri:

- usvajanje Zakona o socijalnom preduzetništvu;
- izrada predloga Strategija, Planova i Programa. Primer - izrada nacionalnog programa za retke bolesti;
- članstvo predstavnika organizacija civilnog društva u radnim grupama za izradu strategija, pravilnika (primer: Pravilnik o utvrđivanju telesnih oštećenja, Ministarstvo za socijalna pitanja, Ministarstvo zdravlja);
- primeri dobre prakse saradnje sa lokalnim samoupravama;
- sprovedene edukacije (akreditovani programi) i
- primeri dobre saradnje sa Domovima zdravlja i Institutima za javno zdravlje.

Kao izazove i prepreke za rad organizacija na temu socijalne inkluzije, učesnici su mapirali sledeće:

- nedovoljna informisanost,
- nepoznavanje sistema i
- neadekvatno sistemsko praćenje implementacije i realizacije usvojenih planskih dokumenata.

GLAVNI NALAZI I POZITIVNI PRIMERI / MOBILIZACIJA

Razgovor na temu mobilizacije građana i građanki je započet pitanjima da li učesnici radionice kroz matične organizacije rade rade isključivo sa korisnicima ili i sa širom zajednicom, te kako mobilišu građane koji nisu direktni korisnici usluga i inicijativa?

Iz navoda članova grupe, dolazi se do zaključka da se mobilizacija različitih grupa građana razlikuje. Zaključuje se da su direktni korisnici dobro informisani ali da nemaju strpljenja da čekaju i da shvate zašto za promene treba toliko vremena. Sa druge strane, iz prakse se pokazalo da šira zajednica nije informisana o specifičnim problemima na temu socijalne inkluzije te da treba graditi odnos podrške i poverenja kako bi se šira zajednica mobilisala.

Grupa je došla do zaključka da mobilizacija građana na temu socijalne inkluzije treba da ide postepeno, od pojedinačnih korisnika preko malih grupa građana ka široj zajednici.

Kao preduslove i pozitivno okruženje za kvalitetnu mobilizaciju navodi se značaj poznavanja lokalne zajednice, ostvarivanje kontakta, umrežavanje i medijska podrška.

ZAJEDNO ZA
AKTIVNO GRAĐANSKO
DRUŠTVO

Učesnici su većinski iskazali da je za uspešnu mobilizaciju potrebno:

- kontakti (na svim nivoima),
- **mediji**,
- poznavanje lokalne zajednice i
- mobilizacija građana na njima bliske teme.

Učesnici su se većinski složili da je potrebno:

- baviti se aktivnim članovima, korisnicima i aktivistima,
- **smanjiti očekivanja** (nerealno je očekivanje da ćemo mobilisati sve građane na temu socijalne inkluzije)
- sprovoditi konstante edukacije i
- **izgraditi podršku i poverenje zajednice.**

GLAVNI NALAZI I POZITIVNI PRIMERI / RESURSI

Razgovor na temu usaglašavanja preporuka i neophodnih resursa realizovan je mapiranjem resursa za koje su učesnici radionice smatrali da su neophodni za uspešne realizacije zagovaračkih (i drugih operativnih, projektnih i programskih) aktivnosti organizacija civilnog društva. Grupa je tokom diskusije pogazala zajednički stav da, iako **novac nije najbitniji resurs, jeste neophodan za sprovođenje** svih aktivnosti. **Edukacija** za duboko poznavanje teme koja se zagovara, zauzela je visoko drugo mesto i to u kategorijama **ekspertske, mentorske i peer to peer** podrške. **Ljudski resursi** su prepoznati kao osnovni stub/temelj koji treba nadograđivati. Kao i na prethodne teme, medijska podrška je mapirana kao važan faktor.

Grupa je zajednički kreirala predloge i mapirala resurse koji bi ubuduće mogli unaprediti zagovaračke procese, rad organizacije, vidljivost i mobilizaciju građana:

- **finansijski resursi (i oprema);**
- **edukacija; ekspertska, mentorska i peer to peer** podrška;
- **ljudski resursi**, ekspertiza, poznavanje teme, supervizija;
- medijska podrška, kampanje – ambasador – poznato lice (call to action);
- **redovni sastanci, susreti i umrežavanje**. Dobar primer: ACT dani;
- **izgradnja kapaciteta i osnaživanje** na svim nivoima, informacije – znanje o sistemu;
- PR podrška;
- raditi na povećanju interesovanja javnosti za socijalnu inkluziju i
- obezbediti **više vremena** za strateško planiranje, izradu komunikacionog plana i sprovođenje zagovaračke aktivnosti (**duže trajanje projektne podrške za sprovođenje aktivnosti**).

ZAJEDNO ZA
AKTIVNO GRAĐANSKO
DRUŠTVO

Zaključak: svi učesnici i učesnice radionice sa temom “Socijalna inkluzija” su tokom rada bili aktivni, pratili tok radionice i doprineli po svim temama. Nakon 70 min aktivnog rada, sumirani su rezultati i prezentovani plenumu.

ZAJEDNO ZA
AKTIVNO GRAĐANSKO
DRUŠTVO

LJUDSKA PRAVA

*Moderator:
Dušan Pokuševski
Beogradski centar za ljudska prava*

Grupa koja se bavila temama iz oblasti ljudskih prava imala je 12 učesnika. Razgovor je trajao oko 70 minuta. Najveći izazov rada u grupi predstavljala je činjenica da se većina organizacija čiji su predstavnici bili prisutni ne bave primarno temama ljudskih prava, odnosno njihovom promocijom i zaštitom. Ipak, sam razgovor je pokazao da je njihov rad makar i indirektno imao za cilj promociju ljudskih prava.

STRUKTURA GRUPNOG RADA I TEME

Razgovor je bio strukturiran u 4 segmenta.

Tokom **prvog** segmenta učesnici i učesnice su predstavili ostatku grupe svoje organizacije, teme kojima se bave, aktivnosti koje sprovode i rezultate koje su postigli. Takođe, učesnici i učesnice su ukratko predstavili i projekte koje su sprovodili u okviru ACT projekta.

Tokom **drugog** segmenta fokus je bio na aktivnostima zagovaranja i promenama do kojih je ono dovelo u lokalnim zajednicama. Imajuću i u vidu raznovrsnost projekata, tokom razgovora izneti su brojni primeri zagovaranja i različitih pristupa za koje su učesnici ocenili kao veoma korisnu razmenu iskustava koja im može pomoći u budućem radu.

Treći segment bio je fokusiran na rad sa građanima, odnosno mobilizaciju građana i njihovo uključivanje u sprovođenje projektnih aktivnosti.

Četvrti segment bio je posvećen izradi preporuka usmerenih na unapređenje podrške organizacijama civilnog društva od strane donatora ali i na druge vidove podrške koji ne zavise isključivo od finansijske podrške i donatora.

JAVNO ZAGOVARANJE

Načini zagovaranja

Predstavljajući aktivnosti organizacija i najvažniji promena do koji je njihov rad doveo, učesnici su opisali različite metode zagovaranja koje su koristili. Tako, pokrenuta je **peticija** za zabranu izgradnje mini hidro elektrane, organizovane su **predstave** kao način otvaranja društveno osetljivih tema i podsticanje debate o njima, organizovani su **treninzi** za branitelje ljudskih prava koji su za cilj imali jačanje njihovih kapaciteta u kreiranju poruka koje žele da prenesu i načina komunikacija sa i putem medija, **korišćenje pravnih mehanizama** zaštite kao jedan od aktivnosti u borbi za očuvanje zdrave životne sredine, **umrežavanje** organizacija civilnog društva kao vid podrške, razmene iskustava i stvaranja jače

ZAJEDNO ZA
AKTIVNO GRAĐANSKO
DRUŠTVO

baze za zagovaranje za promene u zajednici, izrada predloga zakona (Predlog zakona o hitnoj pomoći) itd.

Rezultati zagovaranja

Kada su u pitanju promene do koji su dovele sprovedene aktivnosti, jasna je razlika u rezultatima kada je u pitanju **saradnja sa institucijama i rad sa građanima**. Učesnici su skoro jednoglasno ocenili da su procesi pokrenuti za izmenu javnih politika, pravnog okvira ili preduzimanja konkretnih koraka u rešavanju određenih pitanja od strane donosilaca odluka bili neuspešni i da predstavnici državnih organa i organa lokalne samouprave nisu bili otvoreni za saradnju. Takođe, otvoreno je pitanje šta organizacija treba da preduzme kada figurativno rečeno „udari u zid“, odnosno kad su svi raspoloživi koraci preduzeti ali do promene nje došlo. Takođe, otvoreno je i pitanje neprepoznatljivosti lokalnih tema na nacionalnom nivou i da li je potrebno uključivati aktere van lokala u procese zagovaranja.

Sa druge strane, učesnici i učesnice su istakli da su aktivnosti koje su za cilj imale pružanje konkretnih usluga građanima i drugim organizacijama dovele do konkretnih promena i unapređenja njihovog položaja.

MOBILIZACIJA GRAĐANA I GRAĐANKI

Učesnici i učesnice su istakli da su imali iskustva i u direktnom radu sa građanima kroz pružanje usluga, ali i da su sprovodili aktivnosti usmerene na podizanje svesti javnosti o određenim temama i uključivanje građana u konkretne akcije.

Učesnici su se složili da **spremnost građana** u velikoj meri zavisi od karaktera problema oko kojeg se okupljaju. Navedeni su primeri ekoloških protesta koji su pokazali visok stepen senzibilisanosti građana. Bitnu ulogu ima i kontinuitet bavljenja određenom temom i rad na terenu jer se na taj način u očima građana stvara prepoznatljivost kome se mogu obratiti u određenim situacijama. Ipak, istaknuto je da donatorska politika često utiče na održivost bavljenja određenim temama i da su, kako bi opstale, organizacije prinuđene da se bave temama za koje uspeju da nađu/dobiju podršku.

Takođe, istaknuta je značajna uloga koju mediji moraju imati u mobilizaciji građana zbog čega je neophodno da organizacije civilnog društva kao jedan od najvažnijih alata usvoje komunikaciju sa medijima i način formulisanja i plasiranja poruka putem medija.

Učesnici i učesnice su saglasni da je za kapacitet organizacija da mobilišu građane najvažnije **da budu dosledne** u onome što rade, da imaju mogućnost **da ostanu u temi** kako bi gradili sopstvene kapacitete i bili prepoznatljivi i da budu u mogućnosti da pruže odgovor građanima kada im se obrate odnosno da **povratna reakcija** ne sme izostati.

ZAJEDNO ZA
AKTIVNO GRAĐANSKO
DRUŠTVO

Najzad, istaknuto je da treba učiti iz uspešnih primera, odnosno da je kao jedan od korisnih alata za uspešan rad sa građanima neophodno uvesti mapiranje dobrih inicijativa kao bazičnu aktivnost prilikom razvijanja strategije uključivanja građana u određene procese ili direktnog rada sa njima.

PREPORUKE

- Neophodna je fleksibilnija donatorska politika kako bi se obezbedila održivost rada organizacija civilnog društva, posebno onih koje deluju na lokalnom nivou.
- Unaprediti pristup jačanja kapaciteta organizacija civilnog društva kroz razvijanje obuka koje uzimaju u obzir specifičnosti tema kojima se organizacije i aktivisti bave (*tailor made* obuke).
- Potrebno je jačati kapacitete organizacija kako bi razvile strateški pristup delovanja.
- Obezbeđivanje podrške umrežavanju organizacija civilnog društva i pružanje podrške već postojećim mrežama koje su pokazale uspeh i rezultate u zajedničkom delovanju.
- Razvijanje solidarnosti između organizacija civilnog društva i razvijanje kulture podrške.
- Unapređenje kapaciteta organizacija civilnog društva u korišćenju pravnih mehanizama zaštite ljudskih prava.
- Podizanje vidljivosti lokalnih problema na nacionalnom nivou.
- Kreiranje interaktivne mape kontakata organizacija civilnog društva u zavisnosti od tema kojima se bave kako bi građani znali kome mogu da se obrate ili kako bi organizacije znale na koga da upute građane koji su im se obratili za pomoć ili savet.
- Jačanje kapaciteta organizacija da izveštavaju o problemima kojima se bave. *Evidence based* izveštavanje kao vid zagovaranja, posebno ka međunarodnim organizacijama.

ZAJEDNO ZA
AKTIVNO GRAĐANSKO
DRUŠTVO

RODNA RAVNOPRAVNOST

Moderatorka:

Jelena Ružić

Žensko udruženje kolubarskog okruga

Grupni rad sa temom rodne ravnopravnosti odvijao se tokom 70 minuta. Grupa je imala 9-oro učesnika/ca.

STRUKTURA GRUPNOG RADA I TEME

Razgovor je strukturisan u 4 dela: predstavljanje učesnika, javno zagovaranje, mobilizacija zajednice i kreiranje preporuka.

Na početku rada grupe učesnici su se predstavili, naveli organizaciju iz koje dolaze i oblast delovanja organizacije, kao i svoju ulogu unutar organizacije.

U drugom i trećem delu moderatorka je ispisala pitanja na papiriće i podelila grupu u 4 podgrupe. Ispred svake podgrupe je stajalo pitanje i prazan papir. Učesnici su unutar svoje podgrupe odgovarali na pitanje, odnosno upisivali odgovor na papir, a nakon 7 minuta papir sa pitanjem bi prosledili podgrupi pored njih. Tako su pitanja i papiri namenjeni za unošenje odgovora kružili od podgrupe do podgrupe i na kraju smo sve odgovore imali sumirane na papirima.

Nakon trećeg dela grupa je zajedno radila na preporukama u oblasti rodne ravnopravnosti.

JAVNO ZAGOVARANJE

Kod dela Javno zagovaranje učesnici su na papire upisivali odgovore na sledeća pitanja:

- *Na šta ste najviše ponosni što je vaša organizacija uradila u proteklih godinu dana?*
- *Ko su saveznici vaše organizacije i aktivista/kinja?*
- *Koji su najefikasniji metodi i alati koje koristite u zagovaranju?*
- *Šta su najveći izazovi u radu sa drugim organizacijama?*

Grupa je definisala da su **najponosniji na broj građana** koje su uključivali u svoje aktivnosti, zatim na rad omladinskog centra, na sprovedene kampanje, povezivanje sa drugim organizacijama...

Kao **saveznike** učesnici grupe vide druge organizacije građanskog društva, svoje porodice i prijatelje, zatim donatorsku zajednicu, akademsku zajednicu i

ZAJEDNO ZA
AKTIVNO GRAĐANSKO
DRUŠTVO

poznanike koji imaju uticaj na donosiocima odluka ili jedu donosioci odluka na lokalnom nivou. Kao saveznike, posebno u manjim zajednicama, organizacije ističu i poznanike zaposlene u državnim institucijama, zatim ministarstva ili sekretarijate sa kojima imaju kreiranu saradnju, poverenicu za ravnopravnost i td.

Kod **metoda** koji daju rezultate učesnici najviše ističu istrajnost, profesionalni pristup problemu i upornost. Od taktika, navode uključivanje medija, vršenje pritiska kroz društvene mreže, uključivanje akademske zajednice, itd.

Najvećim **izazovima** u radu sa drugim organizacijama učesnici grupe smatraju nejednake kapacitete organizacija, nerazumevanje različitih pozicija kad su u pitanju organizacije iz različitih delova Srbije ili opština/gradova različitih veličina i stepena razvijenosti. Pored toga, učesnici ističu da organizacije često imaju različit sistem rada čije usklađivanje oduzima previše vremena i energije.

MOBILIZACIJA GRAĐANKI I GRAĐANA

U delu koji se ticao mobilizacije građana i građanki, učesnici u grupi su odgovarali na sledeća pitanja, upisujući ih na papire koji su kružili kroz grupu:

- *Sa kojim ciljnim grupama radi vaša organizacija?*
- *U kojoj meri uspevate da mobilišete građane?*
- *Šta građani/ke mogu da očekuju od vašeg udruženja?*
- *Kako građani/ke mogu da podrže rad vaše organizacije?*

Članovi grupe uglavnom rade direktno sa korisnicima i radi se o organizacijama koje dolaze iz manjih sredina, pa svoje aktivnosti najčešće sprovode u ruralnom području. Zbog toga učesnici navode da im nije previše teško da mobilizuju zajednicu i kao razloge za to navode nedovoljno aktivnosti u tim sredinama i nedostupnost kulturnih ili drugih dešavanja. Usled toga, stanovnici su otvoreniji da učestvuju u aktivnostima koja im omogućavaju udruženja.

Usluge koje organizacije iz grupe pružaju građanima i građankama su brojne: edukacije, informisanje, pravna i psihološka podrška, podrška u organizovanju...

Svi učesnici navode da im je **podrška** građana i građanki najpotrebnija kod zagovaranja određenih tema, odnosno podizanja vidljivosti teme kojom se bave. Takođe, uključivanje građana/ki kroz volontiranje u organizacijama učesnici vide kao ključno u održanju organizacija i podizanju aktivizma kod stanovnika njihove zajednice. Jedna od učesnica je navela da građani/ke mogu da podrže rad organizacija i kroz donacije.

ZAJEDNO ZA
AKTIVNO GRAĐANSKO
DRUŠTVO

PREPORUKE

- Postoji usaglašenost na nivou grupe da ne postoji suštinsko razumevanje važnosti rodne ravnopravnosti u društvu kod građana i da bi bilo važno da organizacije na nacionalnom nivou kroz umrežavanje počnu da se bave osmišljavanjem načina na koji bi građanima/kama približili i pojasnili dobrobiti rodne ravnopravnosti na sve članove društva;
- U javno zagovaranje uključiti predstavnike akademske zajednice i uticajne osobe;
- Potrebno je kreirati strateška partnerstva sa medijima;
- Neophodno je dalje kontinuirano raditi na osnaživanju žena na svim ekonomskim poljima, a posebno u oblasti važnosti posedovanja imovine;
- Potrebno je podići vidljivost nepravedne raspodele neplaćenih poslova između muškaraca i žena i uticati na donosiocice odluka da dostupnost različitih servisa budu dostupni ženama na selu podjednako kao ženama u gradu;
- Nastaviti kontinuirano i još snažnije borbu protiv nasilja nad ženama i devojčicama;
- Sprovođenje kampanja i javno zagovaranje za povećanje dostupnosti zdravstvenih usluga ženama u selima i ženama bez zdravstvenog osiguranja.

ZAJEDNO ZA
AKTIVNO GRAĐANSKO
DRUŠTVO

ZAŠTITA ŽIVOTNE SREDINE

*Moderatorka:
Nataša Rašković, ProTok 21*

Grupni rad sa temom zaštite životne sredine odvijao se tokom 70 minuta. Grupa je imala 15-oro učesnika.

STRUKTURA GRUPNOG RADA I TEME

Razgovor je strukturisan u 3 dela: predstavljanje učesnika, javno zagovaranje, mobilizacija zajednice.

Prvi deo je doprineo stvaranju sigurne atmosfere i podigao motivisanost za razgovor, s obzirom da su svi učesnici u grupi prihvatili predlog da iznesu po jednu za njih najvažniju zagovaračku temu, čime su se i profesionalno i privatno predstavili grupi.

Drugi deo bio je posvećen razgovoru o iskustvima javnog zagovaranja, uspesima, uzrocima (ne)uspeha, podršci i preprekama, kao i dijalogu sa institucijama koji je neodvojivi deo zagovaračkog procesa. Članovi grupe zajedno su pokušali da konstruktivno dođu do pretpostavki koje radnje mogu unaprediti njihove zagovaračke procese na lokalnu.

Treći deo bio je posvećen razgovoru o iskustvima u mobilisanju građanki i građana, od metoda i načina rada sa građanima, primera uspešnog uključivanja, kao i neuspešnih, sa osvrtom na podršku i prepreke koje su organizacije imale na tom putu. Članovi grupe zajedno su pokušali da konstruktivno dođu do pretpostavki koje radnje mogu unaprediti njihovu mobilizaciju građana na lokalnu.

JAVNO ZAGOVARANJE

Iz navoda članova grupe, istaknuto je nekoliko ključnih metoda javnog zagovaranja koje su označene kao uspešne:

- ✓ **Zagovaranje zasnovano na istraženim činjenicama** - podaci istraživanja o kućnim ložištima u Užicu upotrebljeni su u zagovaranju za specifikovanje subvencionisnja socijalno ugroženog stanovništva, a analiza budžeta Paraćina dovela do izmene Pravilnika o dodeljivanju sredstava.
- ✓ **Zagovaranje preko viših institucionalnih instanci**, čemu je primer što je primedbe na sprovođenje KAP-a lokalnoj upravi u Boru poslalo je Ministarstvo na inicijativu udruženja.
- ✓ **Lobiranje posredstvom ličnih kontakata** sa pojedincima iz uprave (Kragujevac, Smederevo, Niš).

ZAJEDNO ZA
AKTIVNO GRAĐANSKO
DRUŠTVO

- ✓ **Podizanje teme u javnosti** – uključivanje građana istaklo se kao sigurna centralna ili prateća metoda koju primenjuju sve organizacije.
- ✓ Uspeha je bilo i kod zagovaranja mobilizacijom drugih zainteresenata (udruženja, organizovanih grupa koje multiplikuju proces zagovaranja), kao npr. u Paraćinu i Nišu.

Što se tiče nivoa zagovarčkih inicijativa na lokalnu, svi navedeni primeri pokazali su **uspešne inicijative** na nivou **promene politika** (novi pravilnici; nove odluke gradskih uprava), kao i **na nivou strukture** (revitalizovanje funkcije određenog tela koja je već definisana nekom politikom; ulazak civilnog sektora u radne grupe). Istaknuto je da nisu zanemarljivi zagovarački procesi koji nemaju nužno izmenu politike na kraju, ali su uspešni na **nivou promene kulture** i podizanja teme kako bi se došlo do stvaranja saveznika među građanima.

Podrška u zagovaranju primarno se ogleda u građanima. Međutim, istaknuta je podrška medija, sa rezervom da su često u pitanju pojedinačni kontakti, a ne sistemsko medijsko praćenje. Nije zanemarljiva ni podrška pojedinaca iz javnih preduzeća, okarakterisanih kao „profesionalci sa integritetom“, sa rezervom da se često ne može računati na tu podršku javno i otvoreno, ili na nivou donošenja odluke. Dragocenom je navedena podrška programa ACT, kako u svom delu osnaživanja za veću vidljivost pojedinačnih zagovaranja, tako i u mogućnosti angažovanja ekspertske podrške, čime se lakše dolazi do kvalitetnih istraživačkih podataka korisnih za zagovaranje. Podrška ACT-a za umrežavanje i razmenu iskustava je takođe bitna.

Saradnja sa institucijama ocenjena je kao pretežno nepovoljna, usled ignorisanja zagovaračkih predloga ili neadekvatnog odgovora na njih. U ovome je skrenuta pažnja i na uticaj izbornog ciklusa na zagovarački proces, jer je praktično nemoguće u takvim uslovima zagovarati. Takođe, donosioci odluka su ocenjeni kao pasivni, osim ranije pomenutih pojedinaca koji su saradljivi. Jedini sigurni mehanizam u pribavljanju podataka je Zahtev za slobodan pristup informacijama od javnog značaja, koji većina organizacija koristi.

MOBILIZACIJA GRAĐANKI I GRAĐANA

Članovi grupe uglavnom nemaju direktne korisnike (samo 2 organizacije povremeno imaju), već mobilišu širu javnost oko određenih tema.

Kako bi aktivirali što veći broj građana, usluge koje ove organizacije sprovode prema svojoj zajednici širokog su spektra: informisanje, edukovanje, analiziranje publike i društvenog konteksta, stvaranje mehanizama i modela za uključivanje. U pogledu **metoda**, predstavnici grupa istakli su više uspešnih. Od direktnih gerila akcija za zagovaranje odnošenja smeća iz sela kod Niša, do direktnog kontakta sa pojedinačnim građanima – ostavljanje platnenih vrećica pred kapijama. Mnogi su koristili **anekete** kao način da uključe građane i zainteresuju ih za temu, a to je činjeno i putem različitih **peticija**. Organizovanje **fokus grupa**

ZAJEDNO ZA
AKTIVNO GRAĐANSKO
DRUŠTVO

i **javnih konsultacija** u Kragujevcu i Boru pokazalo je dobre rezultate. Istaknuti su i radikalniji vidovi mobilisanja građana kao što su protesti, kao uspešni za određene teme (Požega). Međutim, zaključak grupe je da su višestruko korisne metode mobilizacije uključivanjem postojećih struktura, grupacija, udruženja, kao što su Saveti mesnih zajednica, udruženja, organizacija, jer se ovim načinom multiplikuje efekat mobilisanja pojedinačnih građana. Jedan broj organizacija kreirao je svoj medij – **podkast**, što se pokazalo kao uspešna metoda za informisanje jednog dela građana o zagovaračkim aktivnostima.

Istaknuta je dragocena podrška o strategijama komunikacije i mobilizacije dobijena kroz ACT, ali i nemogućnost da tema dospe u širu javnost zbog nedotatka medija. Letargija stanovništva je ogromna, i mahom se pojedinačno i direktno mora zagovarati, što oduzima najviše vremena i energije. Dodatna podrška za podizanje kapaciteta o mobilizaciji je uvek dobrodošla.

PREPORUKE

- U javno zagovaranje uključiti predstavnike akademske zajednice.
- U javno zagovaranje uključiti predstavnike poslovne zajednice.
- Obezbediti dodatnu podršku za pristup donosiocima odluka „odozgo“, preko partnerskih većih organizacija, viših institucionalnih instanci ili organizacija koje već imaju saradnju sa lokalnim upravama (SKGO).
- Obezbediti/planirati veća sredstva za plaćene/PR sadržaje u medijima.
- Osnažiti kompetencije zagovarača kroz pristup znanju ili ekspertima na određene teme.
- Obezbediti **pravnu podršku zagovaračima** kako bi znali mehanizme za pozivanje na odgovornost donosilaca odluka za svoju zagovaračku temu ili ignorisanje dijaloga.
- Stvarati ambijent za kontinuirano zagovaračko delovanje organizacija, ne insistirati na finalizovanom zagovaračkom procesu tokom trajanja projekta.
- Osnažiti kapacitete organizacija za direktnu, autentičnu i originalnu komunikaciju sa zajednicom, uz izbegavanje šablonskih treninga, i više sa pristupom koučinga i mentorstva.
- Kreirati neku vrstu baze/platforme stečenih znanja i iskustava organizacija. To može biti **dnevnik uspešnih priča** sa osvrtom na metodologiju koju su koristili, ili nešto tome slično.
- Za bolju mobilizaciju građana potrebna je **veća informisanost** o inicijativama – pronaći način za veću vidljivost u medijima.
- Kreirati ambijent i podršku da organizacije mogu da mobilišu druge zainteresente koji su grupacije, kako bi se efekat multiplikovao. Potrebno je izgrađivati **solidarnost** i osnažiti organizacije za ovakav pristup i delovanje.
- U aktivnosti treba što više **uključivati mlade**. Treba uzeti u obzir podatke istraživanja o potrebama i stavovima mladih. Na komunikacijskom nivou, treba pratiti saznanja o načinima informisanja mladih i njihovom „jeziku“

ZAJEDNO ZA
AKTIVNO GRAĐANSKO
DRUŠTVO

digitalnih medija. Treba primeniti znanja o mladima sistematski i podstaći organizacije da u soje participativne modele obavezno pozivaju i mlade.

- Treba osnažiti organizacije za kreiranje i korišćenje inovativnih komunikacionih kanala, kao i za komunikaciju zasnovanu na osmišljavanju procesa, autentičnosti, a ne na šablonskim kampanjama i obukama.
- Treba kreirati **bazu dobre prakse** – interno u sektoru promovisati praktične primere uspeha i neuspeha (u mobilisanju građana). Predlog: studijske razmene unutar sektora, direktna komunikacije i prenos znanja.
- Treba podsticati udruženja **da osnažuju aktivne građane** da se udružuju, i time ojačati mrežu saveznika na lokalnu.

ZAJEDNO ZA
AKTIVNO GRAĐANSKO
DRUŠTVO

MLADI

*Moderatorka: Nataša Lenđel
Sinhro Pančevo*

STRUKTURA GRUPNOG RADA I TEME

Tematska radionica "Mladi" je strukturisana u 3 dela za diskusiju: predstavljanje učesnika, javno zagovaranje i mobilizacija zajednice. Na kraju drugog dela (javno zagovaranje) predstavljena su zanimljiva zapažanja i preporuke, koje su takođe istaknute na kraju izveštaja.

Prvi deo razgovora počeo je upoznavanjem sa strukturom tematske radionice, definisanjem teme i cilja tematske radionice, a potom je sledilo predstavljanje učesnika/ca i organizacija iz kojih dolaze (tabela prisutnih je na kraju izveštaja).

U drugom delu razgovora (javno zagovaranje) učesnici/ce radionice izlistali su šta su sve radili u proteklih dve godine, na šta su najviše ponosni, ko im je u tome bio od najveće pomoći, kakvu su saradnju imali ili nemali sa institucijama i drugim organizacijama i naveli neke preporuke, alate, metodologije i resurse na koje su naišli ili koje su usput izgradili.

Treći deo (mobilizacija zajednice) bio je posvećen pitanjima o iskustvima mapiranja sugrađana i buđenja zajednica, definisanju ciljnih grupa, njihovih potreba, šta sugrađani doživljavaju kao korisno, šta očekuju, na šta reaguju. Planirano je i da se dotakne i drugi ugao - šta organizacije očekuju od sugrađana i kako organizuju prilike za podržavanje njihovih napora.

JAVNO ZAGOVARANJE

Predstavljeni su programi, aktivnosti i zagovaračke kampanje koje su prisutne organizacije sprovodile u svojim zajednicama, neki u proteklih godinu dana, neki više, fokusirajući se na projekte koji su podržani preko programa ACT i koji su imali velikog odjeka. Tako su navedeni istaknuti projekti kao što su: Alternativni izveštaj o položaju i potrebama mladih koji se smatra najrelevantnijim prikazom mišljenja mladih u zemlji; inicijativa koja je doprinela da Jedinica lokalne samouprave (JLS) posle 6 godina prvi put raspiše Konkurs za medije i informisanje; kreiranja baze od oko 250 volontera kroz ulaganje u interne procedure i strateško planiranje; zagovaranje za zakon o socijalnom preduzetništvu koji je usvojen; uključivanje 20 mladih u aktivan rad u odborima JLS u Šapcu; zagovaranje za Savet za mlade Leskovca uz Dijalog mladih sa donosiocima odluka; Omladinska radio akcija; rad sa učeničkim parlamentima; karijerno vođenje i savetovanje mladih od VIII razreda do IV srednje škole; rad sa mladima na selu kroz lokalne seoske fudbalske klubove; Omladinski centar u

ZAJEDNO ZA
AKTIVNO GRAĐANSKO
DRUŠTVO

Zaječaru kao jedini slobodan prostor za mlade u gradu; simulacija izbora i dodela grantova đačkim parlamentima za ideje; inicijativa za ponovno uspostavljanje rada Kancelarije za mlade Pančevo; sprovođenje istraživanja o potrebama mladih u Pančevu, desk-analize omladinske politike u Pančevu i fokus grupe o položaju mladih, prvi put nakon 10 godina nedostatka ovo mehanizma.

Sledeći segment razgovora posvećen je mapiranju podrške, ko ili šta je bilo od pomoći u zagovaranjima, programima i kampanjama za bolji položaj mladih. Pri navođenju ovih primera smo naišli na najveći deo preporuka kroz zanimljiva zapažanja o saradnji:

➤ **Mentorska ili stručna pomoć**

Primer je navodio program mentorstva koje su organizovale Građanske inicijative u trajanju od 6 - 12 meseci koji je desetostruko promenio i poboljšao rad njihove organizacije. Kao uspešan model naveden je i onaj organizacija-za-organizaciju. Svi su se složili da je ovo uvek na vrhu liste podrške koje jedno udruženje može da dobije.

➤ **Fizički prostor - jedini slobodan prostor**

Primer je Check point koji organizuje Asocijacija Duga gde mladi mogu da dođu da urade test na HIV i obave razgovor sa stručnim licima. Ovaj prostor nalazi se u Beogradu jer po iskustvu organizacije, ne bi uspeo u manjoj sredini. Drugi primer je SINHRO hab u Pančevu kao alternativni omladinski i kulturni centar u nedostatku prostora za mlade po njihovoj meri.

➤ **Škole i timovi za Karijerno vođenje i savetovanje (KVIS)**

Istaknute su srednje škole kao zahvalni partneri na lokalnom nivou, sa posebnim naglaskom na rad sa KVIS timovima. KVIS timovi su zakonska obaveza svake škole, njihove odgovornosti se često preklapaju sa aktivnostima udruženja koja se bave edukacijom, pa postoje zajednički interesi za đake u tački preseka između rada organizacija i KVIS timova.

➤ **Opštinski Savet roditelja**

Savet roditelja se aktivno zalaže za odluke u okviru obrazovanja i dobrobiti mladih i samim tim može biti potencijalno dobar resurs za saradnju.

➤ **Fudbalski klubovi**

Izuzetan primer su fudbalski klubovi, pogotovo u seoskim zajednicama u okolini Požege, koji okupljaju zajednicu i predstavljaju svojevrsnu paramesnu zajednicu kao potencijalna kontakt tačka sa ljudima iz ruralnih sredina.

➤ **Mesna zajednica**

Imali smo predstavljanje mesnih zajednica kao potencijalnog resursa sa upitnom funkcionalnošću u pojedinim lokalnim sredinama. Diskutovali smo o njihovom potencijalu i o situaciji na terenu danas. Dobili smo dva izuzetna lokalna primera: a) primer o grupi građana koja se kandidovala i bivala izglasanom za Savet mesne zajednice, međutim u Savetu nije mogla da uradi ništa zbog pritiska i blokiranja, pa je time i izgubila ugled kod građana koji su je izglasali; b) primer o seoskoj mesnoj zajednici koja se organizovala i uspešno napravila veliki prihod, međutim Grad im je potom taj prihod prisvojio pa su članovi seoske MZ došli do zaključka da je bolje da osnuju udruženje građana.

ZAJEDNO ZA
AKTIVNO GRAĐANSKO
DRUŠTVO

➤ **Mediji**

Podvučena su partnerstva sa medijima i zajednički nastup pri zagovaranju kao dobar resurs za rad na promenama u lokalnoj zajednici.

➤ **Lični kontakt sa mladima**

Ocupljanje mladih, mladih volontera_ki, mladih aktivista_kinja kroz programe neformalnog obrazovanja kao što su besplatni saveti za mentalno zdravlje, saveti za karijerno vođenje i savetovanje, veštine i identitet, itd.

MOBILIZACIJA ZAJEDNICE

Pri ovom delu razgovora u grupi pričali smo o našim društveno angažovanim građanima i građankama, korisnicima i korisnicama, pratiocima i pratiteljicama, čitaocima i čitateljicama,... i tome šta je njima korisno ili zabavno, kako podržavaju naše napore i kako dolazimo do njih.

U nedostatku vremena,
izvučene su teze o tome na koji način mobilishemo :

- Ankete - pitali smo građane o promenama u gradu
- Istraživanja - sproveli smo istraživanja sa relevantnim uzorcima
- Odlazak direktno u zajednice - razgovarali smo na pijaci, trgu, školi...
- Poziv na građanske proteste protiv aktuelnih problema
- Organizovan fundraising za stipendiranje studenata od strane zajednice
- Kroz praćenja i brza reagovanja i informisanja građana na gradske odluke
- Vidljivost kroz društvene mreže, dizanje i imidža OCD kroz stvaranje poverenja

PREPORUKE

➤ **“Gde si ti ukraš, a gde učestvuješ?”**

Stvaranje jasnoće u komunikaciji i edukaciji mladih - objašnjavanje pojmova koji se podrazumevaju udruženjima, izbegavanje NVO jezika i izraza, pravljenje distinkcija između različitih tipova mehanizama omladinske politike, njihovih pravnih okvira

➤ **“Mnogo smo brzi”**

Donatori i konkursi često potenciraju inovativnost umesto održivosti. Mladi su specifična ciljna grupa baš zbog toga što postoji vremenski faktor kada građani pripadaju grupi mladih. Ukoliko bi donatorska podrška programima koji postoje i rade bila redovna i dugoročna, obezbedila bi se održivost i postojanost infrastrukture i programa za mlade generacije koje dolaze, posebno za one organizacije koje rade na lokalnu.

➤ **“Ono što nemaš na lokalnu ni ne znaš da ti treba”**

Obezbeđivanje podrške organizacijama mladih i za mlade koje se bave istraživanjem koji izlazi iz okvira upitnika (preporuka: upitnik + fokus grupe,

ZAJEDNO ZA
AKTIVNO GRAĐANSKO
DRUŠTVO

vođene diskusije, konkursi itd). U primeru Leskovca, na lokalnom istraživanju potreba mladih nikada nije istaknuto da im je potreban gradski prevoz, jer ukoliko nisu živeli u drugim gradovima, nikada nisu iskusili da im je to neophodno.

- **“Kreiranje mehanizama za učešće mladih na način na koji im je prijatno da učestvuju”**

Otvaranje i razvijanje sigurnih fizičkih prostora za okupljanje mladih u čijem radu oni imaju ulogu, osećaju pripadnost i mogu da se ugledaju na pozitivne životne vrednosti i standarde života i rada koju implementira taj prostor.

Pokretanje i razvijanje programa koji kreiraju i organizuju mladi za mlade, u susret vrhu lestvice participacije mladih i smanjenju tokenizacije mladih.

Finansiranje studijskih putovanja i razmena mladih

- **“Desetostruko smo se unapredili za godinu dana”**

Pružanje podrške i grantova za razvijanje strateškog plana, komunikacionog plana i internih procedura organizacija mladih i za mlade

- **“Uspeh igrom slučaja jer tema nije nikome intresantna”**

Nacionalno mapiranje “dobrog tajminga” i nadležnih udruženja i urgentni fondovi za reagovanje i organizovanje zagovaranja za teme koje u trenutku nikome “ne staju na žulj”.

ZAJEDNO ZA
AKTIVNO GRAĐANSKO
DRUŠTVO

MENTALNO ZDRAVLJE

Moderatorka: Mina Aleksić, Prostor

Sastav grupe: 17 učesnica, 5 učesnika, ukupno 22. Predstavnici i predstavnice organizacija iz različitih gradova Srbije koji se bave različitim temama

Uvod: Zašto ste izabrali temu mentalnog zdravlja?

- Lični motivi/ profesionalni motivi/ rad sa korisnicima/ situacija u društvu
- Jedan učesnik je istakao kako mu je ova tema zanimljiva jer je smatra „temom budućnosti“

GLAVNI IZAZOVI:

Tema mentalnog zdravlja do pre nekoliko godina, odnosno do situacije izazvane korona virusom, bila je potpuno zapostavljena u našem društvu. Od pre 3 godine, a posebno nakon nedavnih tragičnih događaja dolazi u pažnju javnosti, odnosno građana i građanki, donosioca odluka i donatora.

I dalje postoji velika stigma- strah, predrasude, neinformisanost.

Ne postoje pozivi za projekte usmereni na ovu temu- Trag fondacija i program ACT su primer dobre prakse u donatorskoj zajednici.

Postoji ukupno petnaestak organizacija koje se bave isključivo ovom temom.

MOBILIZACIJA GRAĐANA:

Aktivisti i aktivistkinje/ zaposleni u civilnom sektoru- značaj programa edukacije i radionica u cilju sprečavanja sindroma „sagorevanja“ („burnout“)- primer dobre prakse ženska uduženja koja osnažuju svoje korisnice, ali i aktivistkinje okupljene oko udruženja.

Građani i građanke, deca i mladi, korisnici i korisnice (ranjive grupe)- značaj aktivnosti prevencije, edukacije- edukativne radionice, direktan rad, praktična znanja; usmeravanje „ljudi na ljude“- vršnjačka podrška (kod dece, mladih) ili uzajamna podrška (korisnici psihijatrijskih usluga, ljudi sa sličnim/ istim iskustvom); mentalno zdravlje kao deo predmeta Građansko vaspitanje- predlog da se taj predmet aktivira, da se na neki način pokrene edukacija dece i mladih na temu mentalnog zdravlja kroz već postojeći resurs; radionice na temu nasilja koje je u grupi prepoznato kao jedan od faktora koji narušava mentalno zdravlje građana i građanki (primer iz Pančeva- radionica za tinejdžere sa konkretnim

ZAJEDNO ZA
AKTIVNO GRAĐANSKO
DRUŠTVO

tehnikama za prepoznavanje nasilja i adekvatno reagovanje); informativne i edukativne kampanje- predavanja, tribine, podcast; društvene mreže- sa jedne strane veliki resurs, sa druge izvor niza pogrešnih informacija na temu mentalnog zdravlja.

JAVNO ZAGOVARANJE:

Postoji veoma mali broj zagovaračkih inicijativa u ovoj oblasti. Pokret za mentalno zdravlje je primer dobre prakse- okuplja sve zainteresovane organizacije koje se bave ovom temom i bavi se zagovaranjem na nacionalnom nivou (analiza javnih politika, slanje dopisa i saopštenja, učešće u organizaciji društvenih dijaloga, članstvo u Timu za mentalno zdravlje koji okuplja predstavnike civilnog društva, državnih organa, akademske zajednice).

Udruženje Prostor- zagovaranje za izmenu javnih politika na lokalnom nivou- uvođenje mentalnog zdravlja kao posebne oblasti u javne politike Beogradskih opština.

Uspešne tehnike- sastanci 1 na 1, velika upornost, neodustajanje, pritisak, okrugli stolovi, informativne kampanje.

PREPORUKE:

Za donatore:

- Pozivi fokusirani na temu mentalnog zdravlja
- Resursi za informativne i edukativne kampanje na ovu temu
- Prijateljski odnos donatora
- Korišćenje mreže organizacija okupljenih oko ACT programa za podršku aktivistima i aktivistkinjama (u oblasti mentalnog zdravlja, radi „krčenja puta“ za buduće zagovaranje, jačanje kapaciteta)

Za medije:

- Više medijskog prostora za kvalitetne sadržaje na temu mentalnog zdravlja, predlog da na nacionalnoj frekvenciji postoji stalan program koji bi se bavio mentalnim zdravljem
- Edukacija zaposlenih u medijima za adekvatno izveštavanje na ovu temu